

MISTERELE DUNĂRII

Revistă de cultură istorică dobrogeană

Vol II Nr. 6

Septembrie 2018

Redactori: Mihai Tiuliumeanu

Nicolae C. Ariton

Ilustrația copertei:

Carlo Bossoli, *Bahcisarai*, 1820

Editare și distribuție:

CERTA - Continuing Education, Resources & Trainig Association

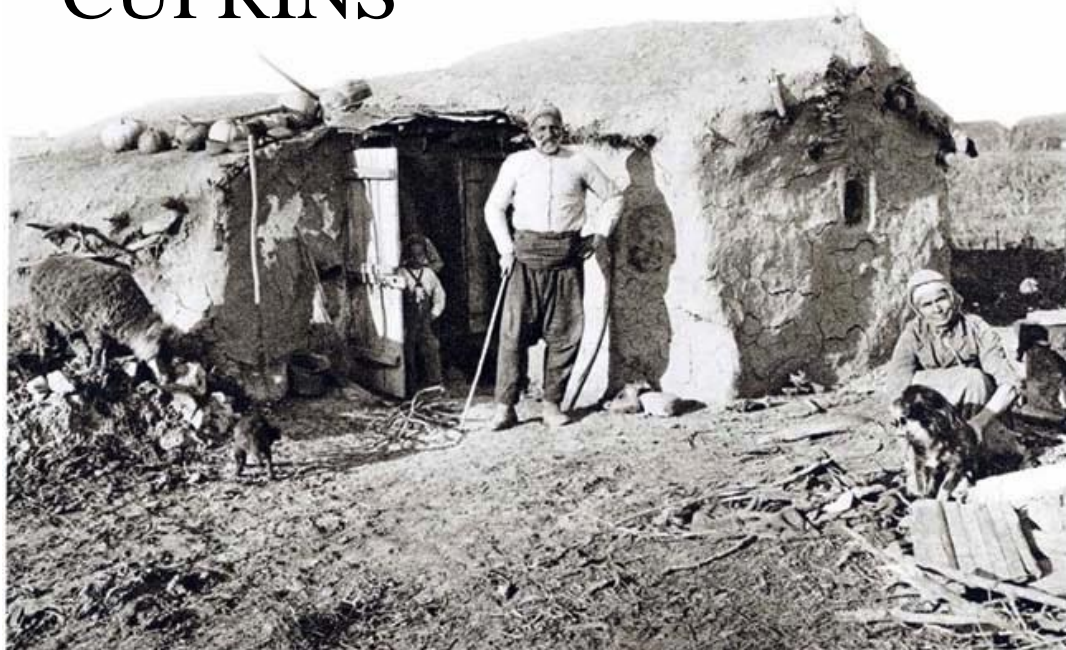
Tulcea, septembrie 2018

www.cert-a.org

Bibliogr.

ISSN 2537-2424

CUPRINS

- 4**   **Neștiutele păsări ale Deltei - o poveste în imagini**
- 7**   **Inundația din 1970**
- 11**   **Poveștile unei lumi topite**
- 19**   **Dobrogea și ultimii hani tătari ai Crâmului (partea a II-a)**
- 52**   **Lipoveni fără frontiere**
- 62**   **Feminin**
- 76**   **Aventurieri de altădată, 1898...**
- 84**   **Despre legende, spaime, povești ale copilăriei**
- 86**   **Taibout de Marigny și Delta Dunării între anii 1835-1850**

Mihai Baci

NEȘTIUTELE PĂSĂRI ALE DELTEI - O POVESTE ÎN IMAGINI

Ciovlica ruginie (*Glareola pratincola*)

Una dintre cele mai frumoase, dar foarte puțin cunoscute păsări din avifauna Dobrogei, *Ciovlica ruginie* este o pasăre migratoare ce vine la noi la mijlocul lunii aprilie, după o iarnă fierbinte petrecută în ierburile Africii.

Numele de gen provine din combinația cuvintelor latine *GLAREA - prundiș* și *COLERE - a locui*, cu referire evidentă la habitatul ocupat. Numele speciei provine din combinația altor cuvinte latine *PARTUM - pășune* și *INCOLA - locuitor*, normal, acestea referindu-se la habitatul pe care îl preferă această pasăre .

Asemănătoare cu rândunica în zbor, doar ca puțin mai robustă. Când zboară putem observa coloritul ruginiu de sub aripi, de o frumusețe aparte.

Așezată pe sol se prezintă deasemeni spectaculos de frumos, capul maroniu, cu un ușor inel alb în jurul ochiului, ciocul are la bază o superbă culoare roșie,

foarte vizibilă și distinctă, restul fiind negru. Penajul este maroniu, mai pronunțat în perioada nupțială, adică undeva în luna mai.

(continuare în ediția printată)

Angela Dumbravă

PESTE SĂTUCUL LINIȘITT A VENIT UN ZVON

(fragment din cartea autobiografică *O altfel de copilărie, dar este a mea!*)

Despre ce vă povestesc acum se întâmpla în februarie 1961, eclipsă totală de soare. Eu aveam pe atunci șapte ani și eram în clasa I.

Locuiam împreună cu părinții mei în satul Ilganii de Sus, de pe malul Dunării. Și ca un trăsnet, peste sătucul nostru liniștit a venit un zvon. Nu știu de unde, de la cine și cum, dar a venit și a dat peste cap toată suflarea satului.

Cică vine sfârșitul lumii. Soarele nu o să mai răsară în nicio dimineață, o să fie întuneric total, nu o să mai crească plantele, animalele și păsările vor muri, și, pe zi ce trecea, zvonurile erau altele. Se spunea că marea va veni peste noi și satul se va scufunda cu oameni, animale, păsări în fundul Pământului. Peste tot cât vezi cu ochii nu va fi decât apă. Nici bătrânii nu mai prinseseră așa ceva. Au auzit și ei de la bătrânii lor că s-a întâmplat așa demult, dar nu a mai rămas nimic din sat după aceea.

Circulau din gură-n gură tot felul de povești care mai de care mai fantastică și mai înfricoșătoare. Și noi, copiii, la școală aveam alte povești. Cică o să vie în sat monștri cu trei capete care o să verse foc din gură și o să ardă tot. Doamna învățătoare încerca să ne aducă la liman spunându-ne că da, o să fie o eclipsă de Soare, că o să se întunece și nu o să vedem Soarele o oră, dar spusele doamnei învățătoare erau floare la ureche pentru noi față de poveștile fantastice plăsmuite de gura satului.

Evenimentul se apropia, și pe zi ce trecea, spaima ne cuprindea pe toți.

Cu o săptămâna înaintea eclipsei oamenii din sat se vizitau mai des. Cei care erau certați se împăcau, își cereau iertare unii de la ceilalți. În fiecare seară mergeam în vizită la rude, la vecini, eram ospătați cu găini la cuptor, pește marinat, plăcinte și tot felul de bunătăți care mai de care mai gustoase.

Noi, copiii, ne jucam și eram lăsați să facem toate trăsările nepermise până atunci. Totuși când cineva încerca să ne domolească puțin, se găsea o inimă bună de vecină să spună:

- Lasă-i să facă ce vor, cu asta o să rămână!

Se întâlneau familiile la masă, tinerii și copiii sărutam mâna bătrânilor noștri pentru ca să ne binecuvânteze. A fost o săptămână de iertăciune și de ospăț.

Tata însă, printre chefurile și iertăciunile din acea săptămână, se pregătea ca un adevărat cercetător pentru evenimentul care se apropia. A făcut rost pentru mine, pentru el și pentru mama de trei bucăți de sticlă colorată pe care a afumat-o la flacăra, ca să ne uităm cu ea la Soare.

(continuare în ediția printată)

(...)

Ionuț Jescu

LIPOVENI FĂRĂ FRONTIERE

Documentându-mă pentru un mic eseu despre Osip Goncearov, ultimul ataman al cazacilor *staroveri* din Dobrogea, am constatat că ultima parte a vieții lui e total necunoscută chiar și celor care au cunoștințe despre istorie vechilor credincioși, denumirea oficială a lipovenilor, din Dobrogea. Sevastian Fenoghen afirmă în 2010 în eseu „Sari Kioi - Satul Galben. Legendă și Realitate” că „însusi Goncearov s-a călugărit și ultimii ani de viață i-a petrecut în mănăstirea din Slavă Rusă.”

Astăzi, mormântul ultimului ataman al cazacilor de pe Dunăre se află de-a lungul fluviului Volga, în mănăstirea staroveră de lângă orașul Khvalynsk, mănăstire construită datorită stăruințelor sale pe lângă țarul Alexandru al III-lea, fiind singura mănăstire staroveră de pe întregul cuprins al Rusiei construită în secolul XIX. Aici Goncearov s-a călugărit, devenind - din apărătorul credincioșilor de rit vechi din Dobrogea, temut de locuitorii Dobrogei, respectat de autoritățile turcești și văzut de Sadik Pașa împreună cu căzăcimea „nec plus ultra structurii omenești, structură care trebuie păzită ca lumina ochilor” - umilul monah Ioasaf.

Însă, din păcate, Goncearov nu a văzut mănăstirea terminată, murind în 1879, cu 3 ani înainte de finalizarea construcției. După revoluția din octombrie 1917, mormântul lui a fost distrus. Bolșevicii au transformat mănăstirea în sanatoriu, iar pe mormântul fostului ataman dobrogean a fost ridicat un ring de dans.

Printr-o întâmplare, am dat de călugării din Khvalynsk, unde se află mormântul lui Goncearov și am aflat cu stupoare că memoria lui e mai respectată în Rusia, unde astăzi strâng semnături și scriu memorii la instituții să nu se demoleze o parte din mănăstire, în special clădirea în care a locuit Osip Goncearov ultimii săi ani de viață, legându-se de memoria dobrogeanului nostru ca o parte a patrimoniului universal al vechilor credincioși ruși.

În Dobrogea noastră, unde Aleksey Vasilevich Nikitin afirma că, în secolul XIX, portretul lui Goncear se afla în multe case din Bucovina, să nu mai spunem de Dobrogea și Bugeac, astăzi nimeni nu mai știe datorită cui s-a creat ierarhia de la Fântână Albă și nici de ce există două ierarhii bisericești în județul Tulcea. Până în Războiul Civil Rus, în România se afla cea mai bine organizată diaspora rusă de pe mapamond, fapt care i-a determinat pe Pavel și Alimpii să vină din Starodubie, aflat în sudul Belarusului de azi, să stabilească aici sediul tuturor credincioșilor de rit vechi din lume, multă vreme, staroverii din Rusia considerând diaspora din România un etalon de urmat, și chiar i-au urmat, înăbușind cazacimea locală cu noi veniți până la dezintegrarea din “schisma dobrogeană”.

ОСИПЪ СЕМЕНОВИЧЪ ГАНЧАРЪ.
† 1879 г.

Osip Semionovici Goncearov (Ganciar)

Astăzi, lipovenii noștri au uitat de celelalte comunități din afara țării care și-au pus bazele în preoția de aici. La nivel laic, o comunicare cu ceilalți staroveri ai lumii e prea puțin sesizabilă, unii din ei chiar aflând de reprezentantul lor în parlament doar când face o năzbâtie.

Aceasta datorită faptului că sunt mai puțin religioși ca înainte și încep să imite tradițiile și manifestările strămoșilor lor, cauzat în parte și de turismul din ce în ce mai agresiv din Delta Dunării.

Din păcate, astăzi sunt departe de descrierea monografistului M. D. Ionescu, care îi descria pe lipoveni la începutul secolului trecut că “sunt gata mai de grabă a muri, de cât a li se tăia un fir de păr din barbă, sau de a permite să se adauge la serviciul lor divin o închinăciune mai mult sau un «aleluia», de cât cele prevăzute în dogmele lor.”.

Totuși, datorită „a lor nostrii” credința starovera nu a murit, astăzi chiar inspirați de faptele de bravură ale înaintașilor, comunități din toată lumea vor să devină „buni lipoveni”, voi folosi acest termen pentru a fi mai ușor de înțeles publicului românesc.

Termenul de lipovean a fost folosit pentru prima dată de Mitropolia Moldovei la mijlocul secolului XVIII, referindu-se la cei din Bucovina, intrând ulterior și în actele oficiale ale autorităților austriece, Bucovina fiind la momentul respectiv sub conducerea administrației de la Viena.

Însă, în Dobrogea, teritoriul otoman, nu a existat acest termen, ei fiind denumiți "cazaci fideli" sau "ignat-cazaci" și în mai mică măsură staroveri, termen recunoscut în toată lumea. Chiar într-o scrisoare trimisă de cei de la monument, în 1905, pentru ridicarea unei școli confesionale, către primul ministru al României, Grigore Cantacuzino, aceștia se auto-intitulau "Obștea staroverilor din Tulcea".

După 1877, când Dobrogea devine parte a României, staroverii, făcându-se analogii cu cei din Bucovina, sunt denumiți lipoveni. Însă, din păcate, populația acceptă acest termen și totodată uită vechea denumire de ignat-cazaci sau de staroveri, și împreună cu ea se relativizează și istoria locală, fiind aproape complet

diferită de cea a bucovinenilor, singura legătură fiind doar schima rusă și "uitând" complet tot ce s-a întâmplat până la venirea autorităților românești.

Chiar la recensământul din 1930, unde sunt amintiți distinct pentru prima dată, aceștia declară că au "religie lipovenească", lucru de neacceptat în mod normal. Așadar voi folosi termenul lipovean care este folosit exclusiv în România, fiind o denumire locală, pentru a fi mai ușor de identificat specificitatea, chiar dacă denumirea în literatura de specialitate e variată de la vechi credincioși, staroveri, raskolnici, lipoveni și chiar derivate de la termenul în engleză, *Old Believers*.

După restabilirea ierarhiei, multe comunități non-rusești au vrut să se alăture ortodoxiei de rit vechi, considerând că e cea mai autentică dintre toate cultele creștine, nealterată de inovațiile protestante sau de folosirea ierarhiei bisericești în scopuri politice din lumea ortodoxă în general. Cele mai exotice și netipice comunități care au „aderat” în ultimii ani sunt cele din Uganda și Pakistan.

Lipovenii din Uganda...

Cea mai tânără țară din Africa, Uganda, asociată cu regimurile totalitare și unde fostul președinte Idi Amin se declara „stapanul tuturor animalelor de pe uscat și a peștilor din mare” și-a creat un centru al vechilor credincioși.

Aproximativ două sute de persoane se roagă după cărțile secolului al XVII-lea și fac crucea cu două degete. Creștinismul în Uganda s-a răspândit prin anii '20, când Ruben Makasa a trimis scrisori în lumea largă întrebând despre creștinism și dorind ca această religie să apără și pe pământ ugandez.

(continuare în ediția printată)

Nicolae C. Ariton

AVENTURIERI DE ALTĂDATĂ, 1898...

Dobrogea de altădată (ca și cea de acum) pare a fi un loc al exilaților. În frunte cu poetul Ovidiu și trecând peste tot felul de oficiali, începând cu mutesarifi de sangeac otoman și ajungând până la prefecți români numiți

de partide politice aflate la putere.

Astfel, locurile Dobrogei rareori erau o alegere, câteodată întâmplare și de cele mai multe ori o obligație. Chiar și locuitorii simpli ai Tulcei erau stabiliți câteodată în urma unor strămutări de populații, în urma războaielor din turci și ruși sau migrări economice și sociale din Rusia sau Imperiul Otoman (evrei sau armeni).

Această lipsă de ispită se datora distanței mari până la marile orașe, drum care se făcea doar pe calea Dunării (până în anul 1939, când s-a construit, în sfârșit, calea ferată care lega Tulcea de București) și care în lunile de iarnă era blocat din cauza sloiurilor de gheață care navigau de-a lungul fluviului precum ghețarii polari.

Când vreme era bună de navigație, apăreau țânțarii care aduceau cu ei frigurile (malaria), astfel toți tulcenii (care-și permiteau) trebuiau să înghită zilnic doza de chinină, pentru a se păstra sănătoși (s-ar părea că un consum îndelungat de chinină atrăgea ca efect secundar surzenia).

Din când în când, Tulcea era lovită de holeră (ultima epidemie, sau cel puțin alarmă, a fost în anul 1977), ciumă (mai pe la începuturi), tifos sau invazie de lăcuste.

Și cu toate acestea, Tulcea avea farmecul ei pentru cine știa să-l descopere sau putea să fie capătul (începutul) unor aventuri extraordinare, mai ceva ca în o mie și una de nopți.

Cine se stabilea la Tulcea, Galați sau Sulina, intra în contact cu o mulțime de comunități etnice, în frunte cu grecii și terminând cu turcii, fără să-i uităm pe lipoveni, armeni, germani, bulgari și alții.

Dacă pe imigrant (folosim doar un termen la modă) îl ducea cât de cât mintea, în primul rând trebuia să încerce să le învețe limba, acceptându-se și o lingua franca de Dunăre, care nu prea semăna cu cea vorbită prin porturile levantine, dar te puteai descurca la o nevoie.

Dacă erai blond și pistruiat puteai să te însori în comunitatea lipovenilor (într-o perioadă de timp, în mare criză de parte bărbătească) sau te puteai turci sau creștina, cu avantaje și într-un caz și altul.

(continuare în ediția printată)